

KS. EDMUND PRZEKOP

KONSULTORZY EPARCHIALNI W KANONICZNYM PRAWIE WSCHODNIM

Wschodnie prawo osobowe z 1957 r.¹ domaga się od biskupa, aby miał on wokół siebie kurię eparchialną, składającą się, zgodnie z kan. 429 § 1, z tych wszystkich osób i instytucji, które w kierowaniu całą eparchią pomagają biskupowi, a także innych, którzy w zastępstwie biskupa rządzą diecezją². Wśród osób stanowiących kurię eparchialną motu proprio *Cleri sanctitati* wymienia szczególnie syncella³, ekonomá i księgowego⁴, kanclerza⁵, egzaminatorów eparchialnych i proboszczów konsultorów⁶, a także inne urzędy⁷. Wspomniane motu proprio zobowiązuje nadto biskupa do zwoływania co 10 lat zgromadzenia eparchialnego (*conventus eparchialis*) celem kolegialnego rozwiązywania zaistniałych problemów i wzajemnej wymiany doświadczeń⁸. Wreszcie nakłada na biskupa obowiązek powołania do życia kolegium konsultorów eparchialnych, który to zespół można nazywać radą eparchialną⁹ z uwagi na cele i zadania mu wyznaczone. Tą właśnie radą, która w swej podstawowej problematyce prawnej ukazuje w pewnym stopniu realizację idei kolegializmu na płaszczyźnie diecezjalnej, będziemy zajmować się w naszych rozważaniach.

---

¹ Prawo osobowe doczekało się promulgacji 15 VIII 1957 r. przez motu proprio *Cleri sanctitati* (AAS 49:1957 s. 433-603). Razem z wcześniej ogłoszonym w 1952 r. prawem zakonnym nowe kanony stanowią całość prawa osobowego dla katolickich Kościołów wschodnich.

² „Curia eparchialis constat illis personis quae Episcopo aliive, qui, loco Episcopi eparchiam regit, opem praestant in regimine totius eparchiae”. Por. E. Nijmé. *Der Eparchierat im orientalischen Recht*. „Concilium” 1:1965 nr 8 s. 639.

³ C. 432-437.

⁴ C. 438.

⁵ C. 439.

⁶ C. 452-457.

⁷ Na przykład oficjała, promotora sprawiedliwości, obrońcę węzła, audytorów, notariuszów, gońców i woźnych (c. 429 § 2).

⁸ C. 422-428.

⁹ Nijmé (jw. s. 639-644) kolegium konsultorów eparchialnych nazywa „radą eparchialną”.

I. OBOWIĄZEK UTWORZENIA KOLEGIUM KONSULTORÓW

Kan. 458 § 1 stanowi, iż we wszystkich eparchiach wschodnich, także na terenie patriarchatów, biskup ma zamianować konsultorów eparchialnych, którzy stanowiąc będą jego gremium doradcze. Konsultorzy ci są wybierani i mianowani przez biskupa. Zespół konsultorów odznaczających się pobożnością, nauką i roztropnością, ma za zadanie wspierać biskupa radą i pomocą w kierowaniu eparchią¹⁰.

Członkowie rady nie są więc nawet częściowo wybierani przez duchowieństwo eparchii. Żaden też przeciwny zwyczaj prawny nie może mieć tu zastosowania, ponieważ instytucja konsultorów eparchialnych dla wszystkich katolickich Kościołów wschodnich została utworzona dopiero w r. 1957 wspomnianym wyżej motu proprio *Cleri sanctitati*.

Udział kapłanów w zarządzie Kościołem lokalnym nie jest jednak zjawiskiem nowym, mimo iż znalazło ono ponownie swe odbicie — dzięki Soborowi Watykańskiemu II — także w nowych instytucjach kanonicznego prawa łacińskiego: synodzie biskupów, konferencjach episkopatu krajowego oraz w radach kapłańskich i duszpasterskich¹¹. Zachowane teksty źródłowe z pierwszych wieków istnienia chrześcijaństwa zawierają liczne aluzje na ten temat. Przez dłuższy czas widzimy biskupa w otoczeniu kolegium presbiterów, którzy wspomagają go w kierowaniu wspólnotą kościelną¹². Wspólne działanie biskupa i jego kapłanów było zjawiskiem powszechnym w Kościele. Z czasem z grona kapłanów otaczających biskupa powstaną kapituły katedralne i kolegiackie, a w Rzymie kolegium kardynałów. Śladem dawnej kolegialności kapłańskiej są po dziś dzień synody diecezjalne, różne pomniejsze organy doradcze i opiniujące przy biskupie czy też niektóre praktyki o charakterze liturgicznym, jak np. wspólna koncelebra.

Dowartościowanie więc przez wschodnie prawo osobowe prebiterium kapłańskiego w formie utworzonej rady eparchialnej i wyznaczenie poważnej roli do spełnienia w życiu eparchii wypływa z bogatej tradycji kościelnej, wspólnej tak dla Kościoła łacińskiego, jak i dla Kościołów wschodnich.

¹⁰ „In omnibus eparchiis, etiam in patriarchatibus constitutis, nominentur ab Episcopo, firmo can. 460, consultores eparchiales qui sint presbyteri pietate, moribus, doctrina ac prudentia commendati, quique Episcopum consilio et auxilio adiuvent in reŕenda eparchia”. Por. M. M. Wojnar. *The Code of Oriental Canon Law „De ritibus orientalibus” and „De personis”*. „The Jurist” 19:1959 nr 4 s. 452.

¹¹ T. Pawluk. *Struktura Rady Kapłańskiej*. „Studia Warmińskie” 8:1971 s. 493; E. Sztafrowski. *Współpracownicy biskupa diecezjalnego w pasterskim posługiwaniu*. Warszawa 1968 s. 45-58.

¹² D. Faltin. *L'institution synodale dans le Concile Vatican II*. „Kanon” 2:1974 s. 39-41; E. Sztafrowski. *Kolegialne działanie biskupów na tle Vaticanum II*. Warszawa 1975 s. 15-24.

II. SKŁAD I LICZBA KONSULTORÓW EPARCHIALNYCH

Z samego prawa (*ipso iure*) do grona konsultorów eparchialnych zaliczani są ekonom i pierwszy kapłan kościoła katedralnego (*primus presbyter in ecclesia cathedrali*)¹³. Członkowie rady eparchialnej, zgodnie z sugestią kan. 458, powinni być kapłanami diecezjalnymi (*qui sint presbyteri*). Jeżeli jednak zajdzie potrzeba, biskup może zamianować na konsultorów także zakonników, ale w tym wypadku prawo wymaga zgody patriarchy¹⁴. W eparchiach Środkowego Wschodu, gdzie duchowieństwo zatrudnione w duszpasterstwie w znacznej części składa się z zakonników, klauzula wymagająca zgody patriarchy na powołanie zakonników na konsultorów zdaje się niepotrzebnie krępować swobodę biskupa¹⁵. Wystarczyłaby tu w zupełności zgoda przełożonego zakonnego, która w tego rodzaju sytuacjach winna być z natury rzeczy także konieczna.

Kolegium konsultorów eparchialnych winno składać się przynajmniej z 6 członków (*saltem sex*); jeżeli diecezja ma mało kapłanów, wystarczy powołać ich 4. Wszyscy zaś winni mieszkać w mieście biskupim lub w jego okolicy¹⁶. Przed objęciem urzędu konsultorzy zobowiązani są złożyć przysięgę, iż wiernie i bez względu na osobę będą spełniać swój urząd¹⁷.

Powstaje pytanie: dlaczego motu proprio wśród członków należących z samego prawa do rady eparchialnej nie wymienia syncella (wikariusza generalnego)? Bez wątpienia przyczyna tego faktu tkwi w tym, że syncell jest „alter ego” biskupa. Biskup jednak mógłby mu powierzyć urząd konsultora i byłoby to słuszne. Wprawdzie syncell, podobnie jak wikariusz generalny w obrządku łacińskim, na mocy urzędu posiada w całej eparchii jurysdykcję w sprawach duchownych i doczesnych z wyjątkiem tego, co biskup sobie zastrzega lub co na mocy prawa wymaga specjalnego zlecenia¹⁸, trzeba jednak pamiętać, że jego zasadniczym zadaniem jest tylko „wspomaganie” biskupa w posługiwaniu pasterskim

¹³ *Cleri sanctitati* c. 460; *Wojnar*, jw. s. 452.

¹⁴ *Cleri sanctitati* c. 458 § 1 2°: „Ad officium consultoris eparchialis designari possunt religiosi, si necessitas id requirat, et cum consensu Patriarchae”. Zgodnie z odpowiedzią Komisji Interpretacyjnej z 29 I 1931 r. dla Kościoła łacińskiego mają to być kapłani diecezjalni. Wyklucza się zakonników, choćby byli sekularyzowani (AAS 23:1931 s. 110). Nie wydaje się jednak, iż Komisja dałaby taką samą odpowiedź w wypadku, gdyby jakaś diecezja była powierzona zakonnikom.

¹⁵ *Nijm é*, jw. s. 639 n.

¹⁶ *Cleri sanctitati* c. 461 § 1. Identyczny jest pod tym względem przepis Kodeksu Prawa Kanonicznego w kan. 425 § 1.

¹⁷ *Cleri sanctitati* c. 461 § 2.

¹⁸ Tamże c. 434 § 1 1°; *Wojnar*, jw. s. 450. Por. KPK kan. 368 § 1.

w eparchii, a więc rządcą eparchii pozostaje sam biskup. Nic więc nie stoi na przeszkodzie, aby biskup mógł postanowić, że wikariusz generalny, piastujący tak wysoki urząd w eparchii, „eo ipso”, a więc bez specjalnej nominacji, wchodzi w skład rady eparchialnej, tak jak to obecnie ma miejsce niejednokrotnie w przypadku rady kapłańskiej w Kościele łacińskim.

III. KADENCJA KONSULTORÓW EPARCHIALNYCH

Według kan. 462 z motu proprio *Cleri sanctitati* konsultorzy eparchialni są mianowani na okres 10 lat (w Kościele obrządku łacińskiego urząd konsultora trwa tylko 3 lata¹⁹). Po upływie tego czasu motu proprio pozostawia biskupowi swobodę mianowania innych konsultorów lub ponownego zatwierdzenia tych samych na drugie i dalsze dziesięciolecia²⁰.

Na miejsce brakującego (z powodu śmierci, zrzeczenia lub odwołania) biskup może mianować innego, po wysłuchaniu zdania pozostałych konsultorów. W ten sposób dokooptowany konsultor trwa na urzędzie tylko do końca danego dziesięciolecia²¹. Gdyby jednak dziesięciolecie kończyło się dla konsultorów w czasie wakansu stolicy biskupiej, konsultorzy pozostają na swym urzędzie aż do przybycia nowego biskupa, który w ciągu 6 miesięcy od objęcia eparchii winien, zgodnie z przepisami prawa, załatwić sprawę konsultorów²². Gdyby któryś z grona konsultorów „sede vacante” zmarł lub zrzekł się swego urzędu, wówczas administrator wakującej eparchii, za zgodą innych konsultorów (*de consensu aliorum consultorum*), ma zamianować na opuszczone miejsce innego członka. Z chwilą zakończenia wakansu nowy konsultor, aby mógł pozostawać na dotychczasowym urzędzie, musi być zatwierdzony przez nowego biskupa²³.

Biskup bez słusznej przyczyny (*nisi ob iustam causam*) nie powinien

¹⁹ „Officium consultorum est ad decennium”, natomiast kan. 426 § 1 Kodeksu Prawa Kanonicznego stanowi, iż urząd konsultorów trwa 3 lata. Por. Wojnar, jw. s. 452.

²⁰ *Cleri sanctitati* c. 462 § 2: „Exacto decennio, Episcopus vel alios in eorum locum substituat, vel eosdem ad aliud decennium confirmet; quod idem servetur singulis decennis”.

²¹ Tamże § 3.

²² Tamże § 4.

²³ Tamże § 5.

usuwać konsultorów w czasie trwania ich urzędu. W tym wypadku przed usunięciem konsultora winien zasięgnąć, gdy uzna to za wskazane, opinii pozostałych konsultorów ²⁴.

IV. KOMPETENCJE KONSULTORÓW EPARCHIALNYCH

Trzeba mieć na uwadze, że kolegium konsultorów pozostaje w ścisłej zależności od biskupa, który ich mianuje. Biskup powołuje ich nie w celu ograniczenia swej władzy, ale do współpracy z nim. Dlatego motu proprio z 1957 r. przyznaje konsultorom zazwyczaj tylko głos doradczy, chociaż w kilku wypadkach także głos decydujący, od którego zależy ważność decyzji podejmowanych przez biskupa ²⁵. Tak więc kolegium konsultorów z jednej strony nie może wchodzić w istotne kompetencje biskupa eparchialnego, ale ma nieść mu pomoc w dobrym kierowaniu eparchią, z drugiej strony zaś biskup nie może potraktować działalności swoich konsultorów jako przeglądu różnych opinii w określonych sprawach, nawet wtedy, gdy mają oni jedynie głos doradczy. Zresztą korzystanie z czyichś rad nie narusza w niczym autonomii rządów.

Motu proprio *Cleri sanctitati* stanowi także, że patriarcha przy sprawowaniu rządów we własnej eparchii winien zasięgać rady (*consilium*) konsultorów, ilekroć prawo nakazuje eparsze zwracać się po radę lub otrzymać zgodę tychże konsultorów. W żadnym jednak wypadku patriarcha nie jest związany radą czy opinią konsultorów. Jednakże prawo wschodnie zaleca patriarsze stosować się do rad konsultorów, zwłaszcza jeżeli ich opinia jest jednogłówna; patriarcha tylko wtedy może ją pominąć, gdy według jego roztropnego sądu przemawiają za tym wyższe racje ²⁶.

²⁴ Tamże c. 463: „Durante munere, Episcopus consultores ne removeat, nisi ob iustam causam et auditis, nisi contrarium opportunum duxerit, ceteris consultoribus”. Nie inaczej brzmi w Kodeksie Prawa Kanonicznego przepis kan. 428, iż podczas trwania na urzędzie nie wolno konsultora usunąć, chyba że dla słusznej przyczyny i po naradzie z pozostałymi konsultorami. Por. W o j n a r, jw. s. 452; N i j m é, jw. s. 640.

²⁵ *Cleri sanctitati* c. 459 § 1: „Episcopus obligatione tenetur consultorum eparchialium consensum vel consilium, ad normam canonum, exquirendi”. W obrządku łacińskim, w którym instytucja konsultorów diecezjalnych również jest młoda, gdyż początki jej sięgają zaledwie połowy XIX stulecia, zespół konsultorów (KPK kan. 423) spełnia takie same funkcje jak kapituła katedralna, gdy takiej nie ma w diecezji, ale tylko w zakresie rady świadczącej biskupowi pomoc w kierowaniu diecezją (S z t a f r o w s k i. *Współpracownicy biskupa diecezjalnego* s. 47).

²⁶ *Cleri sanctitati* c. 459 § 2: „Concordibus vero consultorum suffragiis Patriarcha multum deferat, nec ab iisdem, sine praevalenti ratione, suo iudicio aestimanda, discedat”.

Powstaje w tym miejscu pytanie: dlaczego zajęcie stanowiska wobec rady konsultorów danej eparchii jest różne, w zależności od tego, czy chodzi o biskupa, czy o patriarchę? Nie ulega wątpliwości, że prawodawca uczynił to ze względu na godność patriarchalną. Ale także dlatego, iż władza patriarchy rozciąga się poza jego własną eparchię aż na cały patriarchat. Prawodawca uznał, że decyzje, które podejmuje patriarcha w kierowaniu własną diecezją, mogą być podyktowane wyższymi względami, leżącymi w interesie całego patriarchatu, które członkom zespołu konsultorskiego mogą być bliżej nie znane lub które oni niedostatecznie uwzględniają. Nadto patriarcha ma jeszcze inne organy doradcze, których kompetencje sięgają znacznie wyżej niż konsultorów eparchialnych, mianowicie synod stały oraz radę biskupów stale urzędujących w kurii patriarchalnej²⁷.

Poniżej rozpatrzemy wypadki, kiedy — zgodnie z wymogami prawa — biskup ma obowiązek zasięgnąć rady, a kiedy uzyskać zgodę konsultorów. Na końcu poznamy uprawnienia konsultorów w czasie wakansu stolicy biskupiej lub wtedy, gdy biskup napotyka przeszkody w wykonywaniu swej jurysdykcji.

1. SPRAWY WYMAGAJĄCE ZGODY KONSULTORÓW EPARCHIALNYCH

Prawo wschodnie wylicza je następująco: a) Gdy administrator w czasie wakansu stolicy biskupiej chce zamianować nowego konsultora²⁸; b) W wypadku, gdy tenże sam administrator w czasie opróżnienia stolicy odwołuje lub suspenduje kanclerza kurii albo innych notariuszów²⁹; c) W administrowaniu dobrami przeznaczonymi na utrzymanie i remont katedry, jak również dobrami na kultowe wydatki katedry biskup jest kompetentny wraz z kolegium konsultorów, chyba że dokument fundacyjny zawiera wyraźne inne postanowienia albo też istnieje przeciwny zwyczaj prawny³⁰; d) przy wyzbywaniu dóbr kościelnych

²⁷ Na temat synodu stałego w Kościołach obrządku wschodniego por. E. Przekop. *Patriarcha i synod stały (synodos endimousa) w Konstantynopolu do XI w.* „Prawo Kanoniczne” 17:1974 nr 1-2 s. 63-90; tenże. *Podział i wykonywanie jurysdykcji patriarchalnej w świetle obowiązującego prawa dla katolickich Kościołów wschodnich.* „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 21:1974 z. 5 s. 99-104.

²⁸ *Cleri sanctitati* c. 462 § 5. Por. identyczny przepis kan. 426 § 5 z kodeksu łacińskiego.

²⁹ *Cleri sanctitati* c. 440 § 5: „[...] non autem ab administratore eparchiae vacantis, nisi de consensu consultorum eparchialium”.

³⁰ Motu proprio *Postquam Apostolicis litteris* (AAS 44:1952 s. 65-150) c. 264 § 1. Chodzi tu o szczególną ingerencję konsultorów eparchialnych na rzecz katedry, podczas gdy kan. 261 tegoż motu proprio najogólniej samemu biskupowi powierza zarząd dobrami materialnymi swej eparchii. Jest rzeczą oczywistą, że to szczególne wkroczenie kolegium konsultorów w niczym nie może uszczuplać kompetencji ekonomii eparchialnego, zarysowanych w kan. 262 tejże kodyfikacji, ani też kompetencji

o wartości 10 000-30 000 franków w złocie³¹. Nadto przy tego rodzaju transakcji ordynariusz miejsca jest zobowiązany zasięgnąć opinii rady administracyjnej oraz prawników; e) Zbywanie dóbr stanowiących własność eparchii lub przynależnych do mensy biskupiej³². Jeżeli cena rzeczy przeznaczonej na sprzedaż przekracza sumę 10 000 wspomnianych franków, biskup może dokonać sprzedaży po uzyskaniu zgody konsultorów oraz zasięgnięciu opinii rady administracyjnej i prawników. Jeżeli wartość danej rzeczy nie przekracza 10 000 franków, do ważności sprzedaży nie wymaga się ani zgody, ani rady konsultorów. Wystarcza w tym wypadku opinia rady administracyjnej i ewentualnie jednego prawnika³³; f) Wdzierżawianie dóbr kościelnych leżących poza terytorium patriarchatu. Jeżeli czynsz dzierżawny przewyższa kwotę 30 000 franków, a umowa dzierżawna nie przekracza 9 lat, wtedy do takiej transakcji konieczne jest pozwolenie hierarchy miejsca. Ten ostatni nie może takiego zezwolenia udzielić, zanim nie uzyska zgody konsultorów i rady administracyjnej oraz nie zasięgnie opinii prawników³⁴; g) Wreszcie przy wdzierżawianiu dóbr kościelnych znajdujących się w obrębie patriarchatu. W wypadku, gdy wysokość czynszu dzierżawnego mieści się w granicach 10 000-30 000 złotych franków, zaś okres dzierżawny przekracza 9 lat, wymaga się pozwolenia hierarchy miejsca, po uzyskaniu zgody kolegium konsultorów, rady administracyjnej i prawników. Dla umowy o dzierżawę na okres 9 lat i poniżej wystarczy w zupełności pozwolenie hierarchy po zasięgnięciu opinii rady administracyjnej i prawników³⁵.

2. PRZYPADKI WYMAGAJĄCE RADY KONSULTORÓW

Motu proprio *Cleri sanctitati* wymaga od biskupa zasięgnięcia rady lub opinii konsultorów w następujących kwestiach: a) przy sprawdzaniu rachunków przedłożonych przez ekonoma eparchialnego konieczna jest obecność przynajmniej jednego konsultora³⁶. Ekonom jest zobowiązany do składania sprawozdań raz w roku oraz na każde polecenie biskupa; b) gdy biskup mianuje egzaminatorów eparchialnych i konsultorów parafialnych w okresie między jednym a drugim synodem diece-

rady administracyjnej, o których mówi kan. 263 prawa majątkowego dla Kościołów wschodnich.

³¹ *Postquam Apostolicis litteris* c. 281 § 1 3°.

³² Tamże c. 282 § 2.

³³ N i j m é, jw. s. 641.

³⁴ *Postquam Apostolicis litteris* c. 291 § 3 (w wypadku, gdy okres dzierżawny — przy czynszu dzierżawnym o wartości ponad 30 000 złotych franków — przekracza 9 lat, zgodę wyraża Stolica Apostolska).

³⁵ Tamże c. 291 § 2 3°.

³⁶ Tamże c. 262 § 4 oraz *Cleri sanctitati* c. 438 § 4.

zjalnym³⁷; c) przy odwoływaniu egzaminatorów i konsultorów³⁸; d) gdy biskup zamierza parafię usuwalną ogłosić jako nieusuwalną albo parafię nowo erygowaną — która z reguły winna być nieusuwalna — chce ogłosić, zważywszy szczególne warunki miejsca i osób, parafię usuwalną³⁹; e) gdy na skutek zmniejszenia się przychodów czy z jakiegokolwiek innego słusznego powodu, za co administratorzy nie ponoszą odpowiedzialności, zredukowane są zobowiązania wynikające z testamentowych zapisów. Kanon wyłącza tu msze św. z fundacji, których zredukowanie zastrzeżone jest Stolicy Apostolskiej, chyba że dokument fundacyjny wyraźnie przyznaje takie uprawnienia hierarsze⁴⁰; f) wreszcie, gdy biskup powołuje radę administracyjną do spraw majątkowych eparchii⁴¹.

3. ROLA KONSULTORÓW „SEDE VACANTE” I „SEDE IMPEDITA”

Z chwilą zawakowania jakiejś stolicy biskupiej (*sede vacante*) położonej w patriarchacie, zarząd nad taką eparchią przechodzi na patriarchę, który ma zawiadomić o wakansie Stolicę Apostolską. Ta ostatnia bowiem może zamianować swego administratora⁴². Trzeba też zważyć na przepisy prawa partykularnego, które mogą stanowić inaczej⁴³. Władza patriarchy nad wakującą eparchią jest tylko przejściowa. W ciągu miesiąca bowiem od uzyskania pewnej wiadomości o zawakowaniu stolicy biskupiej patriarcha, wysłuchawszy zdania biskupów kurialnych, winien naznaczyć administratora eparchialnego; gdyby tego nie uczynił, desygnacja administratora przechodzi na Stolicę Apostolską⁴⁴.

W eparchii natomiast, położonej poza terenem patriarchatu, prawo przewiduje: 1° „Sede impedita”, a więc gdy biskup nie jest w stanie wykonywać jurysdykcji nad swymi podwładnymi, nawet drogą listowną, ponieważ zostaje np. uwięziony (lub aresztowany, choćby w pałacu biskupim, ale z zakazem komunikowania się z kimkolwiek na zewnątrz) albo skazany na przymusowy pobyt poza eparchią, wtedy rządy nad wa-

³⁷ *Cleri sanctitati* c. 453 § 1.

³⁸ Tamże c. 455.

³⁹ Tamże c. 494 § 3.

⁴⁰ *Postquam Apostolicis litteris* c. 255 § 2; Nijm é, jw. s. 461.

⁴¹ *Postquam Apostolicis litteris* c. 253 § 1.

⁴² Patriarcha kieruje wakującą eparchią do chwili, zanim nie zostanie ustanowiony administrator eparchii (E. Przekop. *Władza patriarchy względem duchowieństwa według aktualnie obowiązującego prawa kanonicznego dla katolickich Kościołów wschodnich*. „Prawo Kanoniczne” 18:1975 nr 1-2 s. 157).

⁴³ *Cleri sanctitati* c. 469: „Sede vacante, quoties non adfuerit Administrator apostolicus vel aliter a Sede Apostolica provisum fuerit, regimen eparchiae transit, in patriarchatibus, salvo iure particulari, ad Patriarcham; [...] extra patriarchatus, ad coetum consultorum eparchialium”. Por. Wojnar, jw. s. 455.

⁴⁴ *Cleri sanctitati* c. 249 § 1 4°; Przekop. *Władza patriarchy względem duchowieństwa* s. 157.

kującą stolicą przechodzą — jeżeli Stolica Święta inaczej nie zadecyduje — na syncella biskupa lub na innego odpowiedniego kapłana, wyznaczonego przez biskupa. Do tego kapłana należą siłą faktu prawa i obowiązki syncella. Biskup może także, gdy tylko zaistnieje poważna przyczyna, wyznaczyć do tego kilku kapłanów, z tym że będą oni sprawować rządy eparchią kolejno (*per turnum*), a nie równocześnie (*collegialiter*) lub każdy z nich tylko określoną część władzy⁴⁵. Jeżeli brak tych osób, które mogłyby zastąpić biskupa, lub są, ale doznają podobnej przeszkody jak biskup, rzeczą kolegium konsultorów jest wtedy ustanowienie administratora eparchii⁴⁶. 2° „Sede vacante”, o ile nie byłoby administratora apostolskiego lub specjalnych zarządzeń Stolicy Apostolskiej, rządy wakującą eparchią przechodzą na kolegium konsultorów eparchialnych⁴⁷.

a) Wybór administratora

Kolegium konsultorów eparchialnych winno w ciągu 8 dni od otrzymania wiadomości o opróżnieniu stolicy biskupiej wybrać administratora, który w imieniu kolegium będzie kierował eparchią⁴⁸. Gdyby dla jakiegokolwiek racji w ciągu tego terminu konsultorzy nie wyznaczyli administratora, wówczas dla eparchii leżącej w granicach patriarchatu uczynić to winien patriarcha, zaś poza patriarchatem — metropolita. Gdyby stolica metropolity również wakowała albo stolica metropolity i inna należąca do tej metropolii, wtedy naznaczenie administratora należy do arcybiskupa, gdy prowincja ta podlega władzy arcybiskupa. W przeciwnym razie ma to uczynić rezydujący biskup konprowincjalny, który ma pierwszeństwo precedencji (*ordine praecedentiae primum*). Gdy zaś chodzi o samą eparchię arcybiskupa, wyznaczenie administratora (po upływie wspomnianych 8 dni) przechodzi na pierwszego metropolite albo — gdy w arcybiskupstwie nie ma metropolity — na pierwszego biskupa konprowincjalnego. Taki sam porządek ma być zachowany przy ustanawianiu administratora w wypadku, gdy jego wybór został

⁴⁵ *Cleri sanctitati* c. 467 § 1-3. Por. Kodeks Prawa Kanonicznego kan. 429; W o j n a r, jw. s. 454.

⁴⁶ *Cleri sanctitati* c. 467 § 2 1°: „His deficientibus, vel [...] impeditis, collegium consultorum eparchialium Administratorem ad normam can. 470 § 1, constituat, firmo can. 249 § 1, 4°”. Pod ogólną nazwą „sede impedita” trzeba uwzględnić także przypadek biskupa obłożonego jakąś karą (ekskomuniką, interdyktem lub suspensją).

⁴⁷ Por. przyp. 44.

⁴⁸ *Cleri sanctitati* c. 470: „Coetus consultorum eparchialium, sede vacante, intra octo dies ab accepta notitia vacationis, debet Administratorem qui loco sui eparchiam regat eligere”. Jak pamiętamy, patriarcha na wyznaczenie administratora ma miesiąc czasu; gdyby tego nie uczynił, desygnacja administratora przechodzi na Stolicę Apostolską (tamże c. 249 § 1 4°).

nieważnie przeprowadzony „ob defectum formae”. Wreszcie, gdy zaważuje eparchia nie podległa żadnemu patriarsze, arcybiskupowi lub metropolicie, a konsultorzy eparchialni w ciągu 8 dni nie wybiorą administratora, wówczas wyznacza go metropolita przewidziany w kan. 323⁴⁹.

Konsultorzy eparchialni winni możliwie jak najszybciej powiadomić Stolicę Apostolską o śmierci biskupa, a wybrany administrator o swoim wyborze⁵⁰.

Konsultorzy przy wyborze administratora winni postępować kolegialnie⁵¹. Do ważności wyboru wymagana jest absolutna większość oddanych głosów, po odrzuceniu głosów nieważnych⁵². Ta sama osoba nie może być równocześnie administratorem i ekonomem. Przeciwny zwyczaj jest napiętnowany⁵³.

b) *Jurysdykcja konsultorów „sede vacante”*

„Sede vacante”, dopóki administrator nie jest wybrany, władzę zwyczajną w sprawach duchowych i materialnych, z wyjątkiem spraw przez prawo wyraźnie wyjętych, otrzymują: w eparchii leżącej w granicach patriarchatu — patriarcha, chyba że prawo partykularne inaczej stanowi; w eparchii poza patriarchatem — kolegium konsultorów eparchialnych. Po ustanowieniu administratora władza ta przechodzi na niego⁵⁴. Stąd też zarówno kolegium konsultorów, jak i administrator wakującej eparchii mogą wykonywać reskrypty, o których mówi kan. 434 § 2⁵⁵.

Kan. 474 § 1, opierając się na znanej zasadzie: „sede vacante nihil innovetur”, nie zezwala ani administratorowi, ani konsultorom eparchialnym czynić czegokolwiek na szkodę samej eparchii lub co by naruszało prawa biskupa⁵⁶. „Sede vacante” nie wolno także administratorowi i konsultorom, jak również nikomu innemu: duchownemu czy oso-

⁴⁹ Tamże c. 470 § 2-3; Wojnar, jw. s. 456; Nijmé, jw. s. 642 przyp. 45.

⁵⁰ *Cleri sanctitati* c. 470 § 4: „Consultores eparchiales quamprimum de morte Episcopi, atque ab iisdem electus in Administratorem de sua electione, Sedem Apostolicam certiore faciant.”

⁵¹ Stosownie do postanowień c. 102-104 (tamże) i bez uszczerbku dla szczegółowych zarządzeń w tym względzie, o których mówią c. 467-482, wyżej przez nas poznane.

⁵² „[...] ad eius validitatem requiritur pars suffragiorum absolute maior demptis suffragiis nullis” (tamże c. 471 § 1).

⁵³ Tamże § 2.

⁵⁴ Tamże c. 473 § 1.

⁵⁵ Tamże c. 473 § 2; chodzi tu o zwyczajne uprawnienia nadane hierarchom miejsca, jak również reskrypty papieskie i patriarsze udzielone na korzyść poprzedniego biskupa.

⁵⁶ Tamże c. 474 § 2 1°: „Administratori et consultoribus eparchialibus non licet agere quicquam quod vel eparchiae vel episcopalibus iuribus praeiudicium aliquod affere possit”.

bie świeckiej zabierać, niszczyć, ukrywać lub zmieniać dokumenty kurii eparchialnej⁵⁷.

Po ustanowieniu administratora dla osieroconej eparchii ani patriarcha, ani kolegium konsultorów nie mogą sobie zarezerwować części jurysdykcji ani też oznaczyć czasu trwania urzędu czy też czynić innych zastrzeżeń⁵⁸.

Administrator wakującej eparchii naznaczony przez patriarchę nabywa władzę jurysdykcyjną przywiązaną do urzędu w tym momencie, gdy złoży wyznanie wiary wobec patriarchy. Wykonywać jej jednak nie powinien, zanim nie przedłoży konsultorom eparchialnym pisma nominacyjnego patriarchy; winien on także jak najszybciej zawiadomić o swej nominacji kler całej eparchii⁵⁹. Natomiast administrator wakującej eparchii wybrany przez kolegium konsultorów eparchialnych, po złożeniu wyznania wiary, natychmiast nabywa jurysdykcję, bez konieczności czyjegokolwiek jej zatwierdzenia⁶⁰.

c) *Ustanie władzy administratora eparchialnego*

Administratora eparchialnego wybranego na wakującą stolicę przez konsultorów eparchialnych usunąć może tylko *Stolica Apostolska*⁶¹. Jeżeli administrator składa rezygnację ze swego urzędu, dokument rezygnacyjny musi być sporządzony w formie przepisanej przez prawo; do ważności jednak zrzeczenia nie jest konieczna zgoda konsultorów eparchialnych. Po rezygnacji prawnie złożonej przez administratora, jego śmierci lub usunięciu prawo wyboru nowego przysługuje kolegium konsultorów⁶².

d) *Kolegium konsultorów a ekonom „sede vacante”*

Jeżeli patriarcha lub kolegium konsultorów nie zarządzają inaczej, zarząd dóbr, które wskutek wakansu zostały pozbawione administratora, przechodzi na ekonoma. Usunięcie ekonoma „*sede vacante*” zastrzeżone jest *Stolicy Apostolskiej*. W patriarchatach może to uczynić również patriarcha. Ekonom może zgłosić swoją rezygnację kolegium konsultorów eparchialnych lub patriarche. W tym ostatnim wypadku do ważności zrzeczenia wymagane jest przyjęcie rezygnacji przez patriarchę po

⁵⁷ Tamże. Por. Przekop. *Władza patriarchy względem duchowieństwa* s. 157.

⁵⁸ *Cleri sanctitati* c. 475.

⁵⁹ Tamże c. 476 § 1.

⁶⁰ Tamże c. 476 § 2: „Administrator sedis vacantis a coetu consultorum eparchialium electus, edita fidei professione, statim iurisdictionem obtinet, neque indiget cuiusquam confirmatione”.

⁶¹ Tamże c. 480 § 1; *Wojnar*, jw. s. 457.

⁶² *Cleri sanctitati* c. 480; *Nijm é*, jw. s. 643.

uprzednim wysłuchaniu zdania synodu stałego. Natomiast zgoda konsultorów nie jest konieczna⁶³. Wybór lub mianowanie nowego ekonoma poza patriarchatem przysługuje kolegium konsultorów. Wybierają oni przez głosowanie absolutną większością głosów. W obrębie patriarchatu naznaczenie ekonoma należy do patriarchy za zgodą biskupów mających stałą rezydencję „in curia”⁶⁴.

e) *Obowiązek złożenia sprawozdania nowemu biskupowi*

Nowy biskup winien zażądać od konsultorów eparchialnych, administratora, ekonoma i innych urzędników, którzy podczas wakansu stolicy biskupiej sprawowali urzędy, sprawozdań z zakresu ich obowiązków. Ponadto te same osoby mają przedłożyć nowemu biskupowi wszelkie pisma i dokumenty przynależące do Kościoła, gdyby takie do nich się dostały⁶⁵.

f) *Inne uprawnienia konsultorów eparchialnych*

Biskup rezydencjalny nie może wcześniej przystąpić do sprawowania swych rządów w eparchii, zanim nie okaże konsultorom eparchialnym swej nominacji od Stolicy Apostolskiej lub patriarchy⁶⁶. Tak samo postępuje biskup koadiutor przy kanonicznym obejmowaniu swego urzędu⁶⁷. Następnie członkowie kolegium konsultorskiego są z samego prawa uczestnikami zgromadzenia eparchialnego (synodu)⁶⁸. „Sede vacante” pierwszy konsultor eparchialny rozporządza zapasowym kluczem do tajnej skrytki w kurii eparchialnej⁶⁹. Skrytka ta w czasie wakansu może być otwierana przez administratora jedynie w wypadku nagłym i w obecności 2 konsultorów eparchialnych⁷⁰. W dziedzinie sądowniczej ingerencja konsultorów eparchialnych rozciąga się na następujące sprawy: przy powoływaniu przez eparchę sędziów diecezjalnych na miejsce zmarłych lub ustępujących z urzędu dla jakiegokolwiek powodu w okresie między jednym a drugim synodem eparchialnym. W tym wypadku

⁶³ *Cleri sanctitati* c. 481 § 1-2.

⁶⁴ Tamże c. 481 § 3; Wojnar, jw. s. 457.

⁶⁵ *Cleri sanctitati* c. 482 § 1-2.

⁶⁶ Tamże c. 397 § 3: „Canonicam eparchiae administrationem ineunt Episcopi residentiales in ipsa eparchia per se vel per procuratorem apostolicas vel patriarchales litteras coetui consultorum eparchialium ostendentes, praesente cancellario curiae, qui rem in acta referat”.

⁶⁷ Tamże c. 419 § 2.

⁶⁸ Tamże c. 424 § 1 2°. Na temat synodu eparchialnego por. Wojnar, jw. s. 448 n.

⁶⁹ *Cleri sanctitati* c. 448 § 2.

⁷⁰ Tamże c. 449 § 1.

biskup ma zasięgnąć opinii konsultorów⁷¹. Także przy odwoływaniu sędziów eparchialnych biskup ma postąpić podobnie, chyba że uzna za wskazane postąpić inaczej⁷². Natomiast przy odwoływaniu lub suspen-dowaniu kursorów i woźnych sądowych administrator wakującej epar-chii zobowiązany jest uzyskać zgodę kolegium konsultorów⁷³. Wreszcie, by móc występować przed sądem w imieniu kościoła katedralnego lub domu biskupiego, hierarcha winien zapytać o zdanie lub też uzyskać zgodę konsultorów albo rady administracyjnej tylekroć, ilekroć przed-miot sporu przedstawia wartość pieniężną wymagającą ich opinii lub zgody przy ewentualnej sprzedaży danego przedmiotu⁷⁴.

V. KOLEGIUM KONSULTORÓW A KAPITUŁA KATEDRALNA

W niektórych Kościołach obrządku bizantyjskiego (np. ruskich czy rumuńskich) istnieją instytucje kapituł katedralnych. W związku z tym synody tychże Kościołów wydały odpowiednie przepisy prawne. Motu proprio *Cleri sanctitati* powołuje się na ich prawo partykularne i pod-nosi je do rangi normy prawnej w kan. 465 § 3: „Capitula, ubi vigent, reguntur iure particulari”⁷⁵. Kan. 464 § 1 przewiduje nawet, iż miejsce konsultorów może zająć kapituła katedralna tam, gdzie jest ona usta-nowiona. Dlatego też to wszystko, co zostało wyżej powiedziane o kon-sultorach eparchialnych „sede plena” czy „sede impedita aut vacante”, odnosi się również do kapituły katedralnej. Na koniec kan. 466 *Cleri sanctitati* reguluje szczegółowo celebrowanie nabożeństw i uświetnianie kultu Bożego w kościele katedralnym i najogólniej związek kapituły z katedrą oraz prawa i obowiązki, które z jednej strony przysługują ka-pitulie, a z drugiej strony proboszczowi, gdy ta jest kościołem parafial-nym.

ZAKOŃCZENIE

Dekret o Kościołach wschodnich katolickich, rozpoczynający się od słów „Orientalium Ecclesiarum”, promulgowany 21 XI 1964 r. na zakoń-czenie III sesji Vaticanum II, stanowi punkt wyjścia dla wielorakich rewizji i reform, które są aktualnie podejmowane na wielu odcinkach wschodniego prawa kanonicznego. Zarówno Kościół łaciński, przygoto-

⁷¹ Motu proprio *Sollicitudinem nostram* (AAS 42:1950 s. 5-120) c. 42; Nijm é, jw. s. 643.

⁷² *Sollicitudinem nostram* c. 44.

⁷³ Tamże c. 69 § 2 2°.

⁷⁴ Tamże c. 168 § 1.

⁷⁵ W o j n a r, jw. s. 453 przyp. 124; Nijm é, jw. s. 644.

wujący swój nowy kodeks prawa, jak i Papieska Komisja do Spraw Rewizji Kanonicznego Prawa Wschodniego prowadzące głębokie dyskusje nad wspólnym „lex fundamentalis” całego Kościoła powszechnego, a także różne dykasterie Kurii Rzymskiej muszą zważać na teologiczne i dyscyplinarne ustalenia Soboru Watykańskiego II. Kościół soborowy i posoborowy jest mocno naznaczony znamieniem ekumenizmu i kolegialną działalnością biskupów, a także prezbiterium kapłańskiego. Powołanie do życia w ostatnich latach choćby rady kapłańskiej łączy się ściśle z nauką Vaticanum II o roli „prezbiterium” i świeckich w Kościele. Przejawia się w tych radach na szczeblu eparchii nie tylko dążność do wskrzeszenia samego pojęcia „prezbiterium”, znanego w najstarszej tradycji kościelnej, ale też chęć ożywienia jego treści oraz dowartościowania roli we współczesnej diecezji. Według intencji Soboru ma to przyczynić się do ściślejszej i skuteczniejszej współpracy między biskupem a jego kapłanami.

Odnosnie do wschodniego prawa kanonicznego i kontaktów Kurii Rzymskiej ze wschodnimi wspólnotami kościelnymi reforma tekstów prawnych i samych postaw mają pójść w kierunku zwiększenia przede wszystkim ich własnej autonomii w ramach patriarszych i synodalnych instytucji. Dekret soborowy *Orientalium Ecclesiarum* wszak postanowił, że patriarchowie wraz ze swymi synodami stanowią wyższą instancję dla wszystkich spraw patriarchatu⁷⁶. Natomiast kanony, które dotyczą kolegium konsultorów eparchialnych, podobnie jak w innych tekstach prawnych aktualnie obowiązujących, klauzule „in patriarchatibus” oraz „extra patriarchatibus”, winny być rozumiane w sensie nru 7 wspomnianego dekretu, który stanowi, że hierarcha jakiegokolwiek obrządku ustanowiony gdziekolwiek poza patriarchatem pozostaje zawsze członkiem hierarchii patriarchatu tegoż samego obrządku⁷⁷. Podobnie zasada zawarta w nrze 10 tegoż dekretu, która w dziedzinie dyscyplinarnej zrównuje arcybiskupów większych z patriarchami, nie może być pominięta przy zaprowadzaniu zmian w dotychczasowej praktyce⁷⁸.

⁷⁶ M. M. Wojnar. *Decree on the Oriental Catholic Churches*. „The Jurist” 25:1965 nr 2 s. 201; C. Pujol. *Decretum Concilii Vaticani II „Orientalium Ecclesiarum”*. *Textus et Commentarium*. Romae 1970 s. 81-85; E. Przekop. *Patriarchowie wschodni w świetle dekretu Soboru Watykańskiego II „De Ecclesiis Orientalibus Catholicis”*. „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 18:1971 z. 5 s. 133-136.

⁷⁷ Dekret w nrze 7 postanawia: „Ubicumque Hierarcha alicuius ritus extra fines territorii patriarchalis constituitur, manet aggregatus hierarchiae patriarchatus eiusdem ritus ad normam iuris”. Por. Pujol, jw. s. 77; Wojnar. *Decree on the Oriental* s. 194.

⁷⁸ Nijm é, jw. s. 644. Na temat arcybiskupa większego w katolickich Kościołach wschodnich w świetle Vaticanum II zob. Przekop. *Patriarchowie wschodni* s. 138-140.

DE CONSULTORIBUS EPARCHIALIBUS
IN IURE CANONICO ORIENTALI

S u m m a r i u m

Ad mentem iuris canonici orientalis episcopi est officium in unaquaque eparchia collegium consultorum eparchialium constituere (motu proprio *Cleri sanctitati* can. 458 § 1 1°). Similiter est in iure canonico latino, quo exigitur ut episcopus si in dioecesi capitulum cathedrale desit, collegium consultorum dioecesanorum constituat (can. 423 CIC), quod idem agat ac capitulum, sed solummodo quoad consilia, quibus episcopus in dioecesi administranda adiuvetur. Motu proprio *Cleri sanctitati* concedit quoque consultoribus eparchialibus vocem consultivam et in quibusdam casibus vocem etiam deliberativam, et ita, ut ex hac voce validitas actorum episcopi pendeat. Illud et hoc ius differunt inter se quoad tempus activitatis collegii consultorum. In iure canonico orientali consultores eparchiales decem annos officio funguntur, in iure latino tres annos. Si opus est, episcopus ritus orientalis consultores quoque monachos permittente patriarcha constituere potest. Aliter res se habet in iure canonico latino, quod Commissio Interpretativa die 29 Januarii 1931 confirmavit, scil. consultores solum sacerdotes dioecesani, religiosi exclusi, esse possunt.

Denique animadvertendum est, primordia collegiorum consultorum in iure canonico mediam partem saec. XIX spectare. Prima collegia in Foederatis Civitatibus Americae Septentrionalis constituta sunt ac deinde in Codice approbata. In Ecclesia ritus Orientalis demum in anno 1957, i.e. cum Pius XII motu proprio *Cleri sanctitati* in lucem edidit, contituebantur.